

POSUDEK OPONENTA NA MAGISTERSKOU PRÁCI MARTINA PROKLEŠKY „KOMUNISMUS JAKO NÁBOŽENSTVÍ“, KRe FF Univerzity Pardubice, srpen 2018

Předkládaná práce je zaměřena na několik otázek spojených s možnostmi analýzy komunismu jako formy náboženství. Práce je členěna standardně, po nezbytném úvodu následuje sedm kapitol, závěr a seznam použitých zdrojů. První kapitola je věnována konceptu politického náboženství, druhá stručně pojednává o učení K. Marxe a B. Engelse, třetí o „marxistické ideji spásy“. Tyto první tři kapitoly můžeme považovat za snahu o teoretické ukotvení problematiky, kdežto následující čtyři se zaměřují na historické projevy komunistické ideologie v bývalém Sovětském svazu a Československu, které nějak souvisejí s náboženstvím.

Oceňuji snahu M. Proklešky pracovat ve výzkumné oblasti, která je náročná a přitom aktuální. V době, kdy u nás i v dalších zemích opět roste popularita komunistických hnutí či komunistickou ideologií inspirovaných stran, je důležité usilovat o hlubší a lepší pochopení přitažlivosti této ideologie. Diplomant k takovému pokusu použil relevantní zdroje, v textu je vidět jistá vnitřní provázanost kapitol: Od teoretického rozboru prvních tří kapitol směřuje autor k reálným projevům komunistické ideologie v další části práce.

Nyní k problémům textu: Argumentace zůstává povětšinou v rovině hledání podobností a propojování konceptů i faktů bez zodpovězení otázky, co z daného fenoménu činí fenomén náboženský? Definice v úvodu nepomůže, protože je chybná: Náboženství je zde vymezeno tím, že obsahuje předměty nebo osoby jakožto „střed uctívání náboženských rituálů“ (s. 9). Není možné vymezit pojem tím, že ho charakterizujeme tímtež pojmem. Co dělá z jakýchkoliv rituálů náboženské rituály? Nejasné a dosti vágně formulované jsou cíle práce. Chce se autor skutečně zabývat stručně načrtnutou ideou nutnosti lidských obětí pro náboženství i komunistickou ideologii? Pokud ano, pak v textu zcela chybí úvaha o souvislosti mezi náboženstvím a lidskými oběťmi. Proč by měla moc komunistické strany „působit až posvátně“ (s. 8), a co se tím přesně myslí? Hledání podobností mezi inkvizičními procesy a komunistickými procesy s různými osobnostmi je pochybným cílem, dokud nebude vystavěn solidní argument, který by prokázal nutně náboženskou povahu obojího typu soudních řízení. Vzhledem k těmto nedostatkům jsou závěry, ke kterým práce dospěla, těžko obhajitelné.

Časté je nepochopení, trivializace či neznalost použitých autorů. Omezím se ve výtkách jen na jedno klíčové téma: Jak Prokleška usiluje o vystižení klíčových tezí Marxa a Engelseva díla, na kterých by se mělo ukázat, že jsou nějakým způsobem náboženské povahy. Kapitoly druhá a třetí tomuto cíli ani zdaleka nedostály. Nepostačí obecně uvést, že Marx a Engels přebírali myšlenky od Feuerbacha, Hegela a dalších německých filosofů. Namísto konkrétního rozvedení, o které myšlenky šlo a jak je dále Marx s Engelsem změnili, atd., je v kapitole o kořenech komunismu pouze obecné konstatování o tom, že nějaké myšlenky přebírali a spojili. Nic o rozvedení Hegelovy vize jednotných dějin a vývoje, nic o Marxově rozvedení Feuerbachových úvah považujících víru v Boha za odcizenou podobu lidského vědomí.

Stejně tak nedostatečná je argumentace, která má dokázat návaznost marxistického myšlení na náboženské myšlení židovské a křesťanské. Zmínky o cíli vybudovat „nový ráj na zemi“, „spásu před zlem či hříchem soukromého vlastnictví“ nebo několik dokladů toho, že teologické systémy byly z marxistických pozic často vnímány jako konkurenční světonázor, takovou argumentací nejsou! V jádru práce chybí také analýza rozdílů mezi marxistickou argumentací a pozdější marxisticko-leninskou ideologií, krátce se k tomu

autor vyjadřuje až v závěru na s. 55. Vzhledem k tématu práce je zejména pátá kapitola o komunistickém pronásledování církví v Československu po roce 1948 prakticky irrelevantní. Vágnost a nedostatečně argumentované řetězení myšlenek provází náhlé přechody od tématu k tématu, jako kdyby bylo samozřejmé, jak a čím spolu souvisí (viz např. s. 19 – 22 nebo 26 – 28).

Práce trpí příliš širokým záběrem, jehož vinou nejsou solidně zpracovány konkrétní problémy. Už jsem zmínil, že chybí analýza konkrétních Marxových a Engelsových rozvedení myšlenek Hegela, mladohegelovců a zejména Feuerbacha. To samo je předmětem mnoha studií a diskusí, vydalo by na objemnou práci. Autor se patrně ani nedostal k solidnímu studiu textů Marxe a Engelse, jinak by se zabýval jejich „Svatou rodinou aneb Kritikou kritické kritiky“ (1845), necitoval by jedinou zmínkou polemiku s Feuerbachem nazvanou „Německá ideologie“ (1846), a pracoval by i s pozdějšími texty. Citací a odkazů ze sekundární literatury je v textu podstatně více, než z prací Marxe a Engelse. U nich pak odkazuje především na Komunistický manifest. Položka sebraných Marxových spisů v němčině, uvedená v bibliografii, je tak spíš na ozdobu. Kuse a nesouvisle jsou zpracovány podněty teoretiků konceptu politického náboženství. Jestliže bylo pro diskusi tohoto konceptu použito především překladů děl do češtiny, proč je zcela opominuta kniha Michaela Burleigha „Pozemské mocnosti. Politická náboženství od Velké francouzské revoluce do 1. světové války“ (1. české vydání 2016)?

Celkově práci hodnotím jako nezdařilý pokus o zpracování příliš mnoha náročných témat, volně souvisejících s tématem možné náboženské povahy komunistické ideologie. Text je nutné důkladně přepracovat. Vybrat jeden konkrétní problém, ten důkladně zpracovat a vystavět solidní argumentaci. Vzhledem ke všem výše uvedeným problémům navrhuji hodnocení známkou F (nedostatečně).

V Liberci 14. srpna 2018,

doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.